

УДК 342.95

Олена Ткаля,

канд. юрид. наук, доцент,
доцент кафедри кримінального права та інших кримінально-правових дисциплін
Миколаївського інституту права
Національного університету «Одеська юридична академія»

ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ АДМІНІСТРАТИВНОГО ВПЛИВУ, ЩО ЗАСТОСОВУЄТЬСЯ ДО НЕПОВНОЛІТНІХ

У статті виокремлено поняття, сутність та особливості адміністративної відповідальності неповнолітніх, визначено її профілактичні заходи, які відіграють важливу роль у запобіганні правопорушенням. Розкрито поняття адміністративного примусу шляхом аналізу наукових поглядів вітчизняних та зарубіжних науковців. Враховуючи думки вчених, окреслено основні ознаки адміністративного примусу.

Ключові слова: адміністративна відповідальність, відповідальність неповнолітніх, запобігання правопорушенням, проступки неповнолітніх, ознаки адміністративного примусу, заходи адміністративно-правового примусу.

Постановка проблеми. Масштабні процеси (особливо негативні), що відбуваються в економічній, політичній, соціально-культурній та морально-психологічній сферах, мають суттєвий, часто несприятливий вплив на неповнолітніх осіб. Прояв девіантної поведінки дітей, скоєння ними правопорушень є певним індикатором, що визначає рівень морального стану суспільства. Так, у 2014 р., як зазначає Міністерство внутрішніх справ України, виявлено майже 25,7 тис. неповнолітніх правопорушників, з яких понад 70% вчиняють правопорушення у складі груп, зокрема за участю дорослих, а кількість малолітніх правопорушників значно зросла у 17 регіонах країни. За даними Генеральної прокуратури України, у 2015 р. рівень злочинності серед підлітків зріс майже удвічі (за окремими показниками – утричі), а в період із січня по березень 2017 р. картина за рівнем підліткової злочинності залишалася практично такою самою, як і в перші три місяці 2016 року (було затримано за різні злочини 439 підлітків).

Крім того, зростає кількість вчинення адміністративних проступків серед неповнолітніх, що викликає занепокоєність громадськості і правоохоронних органів та необхідність використання і вдосконалення ефективних заходів впливу, які б знизили наявний рівень правопорушень серед неповнолітніх. Мотивація поведінки неповнолітніх переважно зумовлена віковими особливостями: несталий світогляд та недостатній життєвий досвід, рухлива система цінностей та схильність до наслідування, бажання виділитись та показати себе самостійним, відсутність критичного ставлення до своїх вчинків тощо. Суттєво сприяє девіантній поведінці неповнолітніх також відсутність дієвих профілактичних заходів, безконтрольність із боку батьків, незайнятність та безробіття, зубожіння тощо.

На жаль, реалії сьогодення свідчать про високий рівень латентності адміністративних

деліктів серед підлітків, недостатньо врегульований перелік заходів впливу на неповнолітніх, відсутність законодавчо визначених процедур їх застосування та нехтування ними адміністративно-юрисдикційних органів. Тому важливим у цьому аспекті є використання законодавчо закріплених, ефективних методів і засобів запобігання та боротьби з девіантною поведінкою неповнолітніх, але обов'язково на основі принципу гуманності. Враховуючи це, удосконалення інституту адміністративної відповідальності неповнолітніх та заходів адміністративного впливу на них є актуальною проблемою у правовій науці.

Питання адміністративної відповідальності загалом досліджували такі вчені: В.Б. Авер'янов, Д.М. Бахрах, І.П. Голосніченко, С.Т. Гончарук, О.В. Горбач, Є.В. Додін, І.К. Ігошев, С.В. Ківалов, Т.Г. Корж, Л.В. Коваль, Т.О. Коломоєць, О.В. Кузьменко, Д.М. Лук'янець, М.П. Легецький, І.Д. Пастух, О.І. Остапенко, О.П. Рябченко, О.Ф. Скакун, В.Д. Сушенко, О.Г. Стрельченко, Ю.О. Тихомиров, Я.Ю. Шевченко, О.М. Якуба, О.М. Ярмач та ін. Останнім часом наукою адміністративного права приділяється належна увага загальним проблемам адміністративної відповідальності неповнолітніх, але проблемні питання застосування заходів адміністративного впливу на неповнолітніх, профілактична (попереджувальна) діяльність правопорушень досліджувалися лише частково у працях А.С. Васильєва, В.К. Колпакова, А.Т. Комзюка, В.О. Продаєвич, В.П. Таранухи тощо.

Виклад основного матеріалу. Загальною метою для всіх видів юридичної відповідальності є попередження правопорушень, але наявні різні можливості впливу, закладені в кожному з видів відповідальності стосовно суб'єкта, на якого вони впливають. Попереджувальні та інші адміністративно-правові заходи можуть бути використані як один із найбільш ефективних засобів боротьби із правопорушеннями

неповнолітніх, бо адміністративному методу, заснованому на засадах влади і підпорядкування, властива та оперативність реагування, яка особливо необхідна для припинення і попередження правопорушень, ліквідації умов, що сприяють появі цих правопорушень, і яка не завжди може бути досягнута за кримінальної або цивільно-правової відповідальності. Тому адміністративній відповідальності притаманні три мети: виховна, загальна превенція, приватна превенція.

Є.В. Додін зазначає, що «попередження адміністративної деліктності повинно являти собою організовану державою діяльність формальних і неформальних об'єднань та окремих громадян, яка здійснюється на підставі і для виконання законів для викоринення причин та умов, що сприяють скоєнню адміністративних проступків, і яка забезпечує формування законслухняної поведінки громадян у сфері державного управління» [1, с. 72]. Попередження адміністративних правопорушень загалом та правопорушень неповнолітніх зокрема здійснюється через так звані заходи протидії антигромадської мотивації: економічні, соціальні, технічні (наприклад, економічний захист найменш забезпечених верств населення, вплив на різні соціальні інститути, встановлення технічних засобів таємного спостереження в торгових точках, на дискотеках та нічних клубах та ін.). Одним із напрямів попередження адміністративних правопорушень неповнолітніх є виявлення причин та умов, які сприяють вчиненню проступків, що є сутністю профілактичної діяльності. Але, на жаль, система таких причин та умов досі чітко не визначена в юридичній літературі, а в адміністративній практиці під час розгляду справ про адміністративні правопорушення, що скоїли неповнолітні, існує лише формальна фіксація і відсутні пропозиції про вжиття заходів щодо усунення цих причин та умов.

Варто погодитись із висновками О.Г. Стрельченко та А.Є. Намазова, що «попередження адміністративних правопорушень, які вчинюються неповнолітніми, є гуманним, дієвим та найбільш ефективним засобом (способом) скорочення кількості адміністративної деліктності, оскільки воно пов'язане з такими заходами з боку держави і суспільства, які спрямовані не лише на виявлення й усунення причин та умов, що сприяють правопорушенням, а й на утримування неповнолітнього від їх вчинення, припинення правопорушень та притягнення їх до відповідальності» [2, с. 45]. Специфіка адміністративної відповідальності неповнолітніх дає підстави для виокремлення відповідних заходів правового впливу, необхідних для перевиховання правопорушників, запобігання вчиненню нових проступків, формування правової свідомості і правової культури цієї категорії осіб для дотримання законодавства України та морально-етичних засад існування й розвитку суспільства.

Ю.І. Ковальчук визначає адміністративну відповідальність неповнолітніх як застосування у встановленому порядку судовими органами адміністративних стягнень та заходів виховного

впливу на неповнолітніх осіб, винних у вчиненні адміністративних проступків, для виховання у них поваги до законів, до правил соціального співжиття, а також запобігання вчиненню ними нових правопорушень. На думку вченого, заходи впливу, що застосовуються до неповнолітніх, – це різновид заходів адміністративної відповідальності, які полягають у державному осуді неправомірної поведінки особи й певному обмеженні її прав і законних інтересів. Ці заходи зумовлюються тим, що законодавство має бути гуманним до неповнолітніх правопорушників, враховуючи особливості психіки неповнолітнього та його соціальний статус [3, с. 111]. Тому постає питання про здійснення заходів не тільки правового характеру, а й педагогічного, психологічного та медичного. Насамперед необхідно вивчити психологічні особливості особи, її поведінку, а лише потім визначатися з тим, які саме профілактичні та правові заходи необхідно вжити.

Правове обґрунтування адміністративної відповідальності неповнолітніх у сучасних умовах відображено в цілому ряді нормативно-правових актів, але має суттєві недоліки. Так, нормативні акти: визначають профілактику правопорушень неповнолітніх як одне з основних завдань держави (Національна програма «Діти України» [4]); дають розуміння дитини та вікової градації на малолітніх і неповнолітніх (Міжнародна Конвенція про права дитини від 20 листопада 1989 р., що була ратифікована Постановою Верховної Ради України від 27 лютого 1991 р. № 789-ХІІ. [5]); визначають правову основу діяльності органів та служб у справах неповнолітніх та спеціальних установ для неповнолітніх, на які покладається здійснення соціального захисту і профілактики правопорушень серед осіб, що не досягли 18-річного віку (Закон України від 24 січня 1995 р. «Про органи і служби у справах неповнолітніх та спеціальні установи для неповнолітніх» [6]); встановлюють особливості відповідальності неповнолітніх та заходи адміністративного впливу на них (ст. 13, 24-1 Кодексу України про адміністративні правопорушення (далі – КУпАП)) тощо. Але доречно було б ці нормативні акти та державну політику загалом привести у відповідність до сучасних умов та міжнародних стандартів щодо захисту неповнолітніх (наприклад, до вимог Мінімальних стандартних правил ООН, що стосуються здійснення правосуддя щодо неповнолітніх (Пекінські правила від 29 листопада 1985 р.)). Крім того, застосування адміністративного впливу на неповнолітніх повинно здійснюватися на засадах неухильного дотримання процесуальних норм, гуманного відношення до їх духовного стану, забезпечення права на захист, справедливої оцінки вчиненого проступку та невідворотного застосування заходів відповідного впливу, як справедливо зазначає О.О. Кукшинова. [7, с. 56].

Основний нормативний акт, що регулює питання адміністративної відповідальності неповнолітніх, – Кодекс України про адміністративні правопорушення від 7 грудня 1984 р.

(редакція від 19 липня 2017 р.), що закріплює основні правові гарантії неповнолітніх у разі притягнення їх до адміністративної відповідальності [8]: вік, з якого настає адміністративна відповідальність (ст. 12); особливості відповідальності неповнолітніх (ст. 13); заходи впливу, що застосовуються до неповнолітніх; заборона застосування адміністративного арешту (ст. 32); визнання пом'якшувальною обставиною вчинення правопорушення неповнолітнім (ст. 34); обов'язок неповнолітнього відшкодувати заподіяну шкоду (ст. 40); відповідальність батьків за вчинення дітьми віком від чотирнадцяти до шістнадцяти років адміністративного правопорушення та діянь, що містять ознаки злочину (ст. 184); розгляд справ про правопорушення неповнолітніх судами (ст. 221); недопустимість провадження у справі щодо осіб, які на момент вчинення адміністративного правопорушення не досягли шістнадцятирічного віку (ст. 247); про законних представників (ст. 270) тощо.

Аналіз законодавства щодо адміністративної відповідальності неповнолітніх дає можливість стверджувати про наявність цілого ряду прогалин та недоліків, які в сучасних умовах створюють суттєві перешкоди в боротьбі з девіантною поведінкою неповнолітніх. Серед них варто зазначити, по-перше, що КУпАП не закріплює цілого ряду суттєвих термінів та дефініцій. Так, наприклад, Кодекс не дає визначення адміністративної відповідальності (хоча Розділ II має назву «Адміністративні правопорушення та адміністративна відповідальність»); не закріплює широко вживані поняття «неповнолітній» та «дитина» (визначення цих термінів наводиться в Законі України «Про сприяння соціальному становленню та розвитку молоді в Україні» від 5 лютого 1993 р. [9]); встановлює систему заходів впливу на неповнолітніх (ст. 24-1 КУпАП), але не дає поняття цих заходів адміністративного примусу, що створює складності у визначенні їх правової природи, тощо.

По-друге, законодавство не вказує цілей застосування заходів впливу на неповнолітніх, тому їх виховну мету можна зрозуміти лише аналізуючи зміст цих заходів. Крім того, відсутня вказівка на підстави адміністративної відповідальності неповнолітніх загалом та підстави застосування кожного конкретного заходу впливу зокрема. Відсутнє чітке визначення змісту адміністративного проступку, за який повинна наступати адміністративна відповідальність неповнолітніх (ст. 13 КУпАП лише вказує перелік статей, за якими неповнолітні віком від 16 до 18 років підлягають адміністративній відповідальності на загальних підставах [8]), умов їх звільнення від адміністративної відповідальності і можливості застосування до них різних заходів державного примусу, не розроблено певну градацію заходів впливу, що застосовуються до неповнолітніх залежно від їх цільового призначення і підстав застосування.

Також, як справедливо вказує В.О. Продаєвич, «відсутня вказівка на те, що ці заходи впливу застосовуються як заміна адміністративним стягненням і що запропонований у ст. 24-1 КУпАП перелік заходів впливу є вичерпним; немає поло-

жень, які б пояснювали, скільки заходів впливу можна застосувати до неповнолітнього: один чи кілька; не вказані строки застосування заходів впливу на неповнолітніх тощо» [10, с. 14–15]. Тому доречно було б визначити поняття, мету заходів впливу на неповнолітніх та правові наслідки застосування кожного із заходів.

По-третє, чинне законодавство лише частково та у загальних рисах окреслює механізм застосування заходів адміністративного примусу, що вживаються до неповнолітніх (ст. ст. 13, 24-1, 184 КУпАП). Досить суперечливим є питання щодо органів (посадових осіб), які можуть складати протокол про адміністративне правопорушення неповнолітнього та застосовувати заходи адміністративного впливу, хоча ст. 221 КУпАП закріплює виключну компетенцію з розгляду справ про адміністративні правопорушення, вчинені особами віком від шістнадцяти до вісімнадцяти років, за районними, районними у місті, міськими чи міськрайонними судами [8]. Крім того, порядок складання протоколу про адміністративне правопорушення та саме провадження здійснюється на загальних засадах, що не враховує вікових особливостей неповнолітнього правопорушника та відходить від гуманістичних принципів.

По-четверте, законодавець не досить чітко окреслює перелік адміністративних стягнень, які можуть застосовуватись до неповнолітніх за вчинення ними окремих правопорушень (свого часу в одному із проектів КУпАП було передбачено перелік адміністративних стягнень, які не можуть бути застосовані до неповнолітніх). Лише аналізуючи ст. 26-32 КУпАП, можливо зрозуміти, що тільки адміністративний арешт не може бути застосовано до неповнолітніх, хоча було б доречним, враховуючи принцип гуманізму та імплементацію міжнародних стандартів прав людини, виключити можливість застосування також виправних робіт.

Чинне законодавство України встановлює систему заходів адміністративного впливу на неповнолітніх за вчинення ними адміністративних проступків у ст. 24-1 КУпАП [8]. Аналіз норм Кодексу дає нам можливість віднести заходи адміністративного впливу на неповнолітніх до заходів адміністративної відповідальності, близьких за правовою природою до адміністративних стягнень (оскільки вони знаходяться в розділі КУпАП «Адміністративні стягнення»). Відсутність їх у переліку адміністративних стягнень (ст. 24 КУпАП) свідчить про те, що їх не можна ототожнювати зі стягненнями, але це заходи державного примусу, оскільки пов'язані з певним обмеженням прав особи.

Заходи адміністративного впливу, які застосовуються до неповнолітніх, характеризуються такими ознаками [11]:

1. Застосовуються на основі норм адміністративного права та є заходами державного примусу, що робить їх схожими на адміністративні стягнення. На жаль, як уже зазначалось, національне законодавство недостатньо регламентує механізм застосування цих заходів примусу.

2. Можуть бути застосовані органом адміністративної юрисдикції тільки до особи, яка безпосередньо вчинила адміністративний проступок та є деліктоздатною, що є спорідненим з адміністративними стягненнями. Але можуть бути застосовані лише до неповнолітніх віком від 16 до 18 років, а враховуючи темпи акселерації молоді у сучасному житті, можливо, є доречним зниження віку адміністративної відповідальності неповнолітніх.

3. Створюють для правопорушника несприятливі юридичні наслідки, що полягає в осуді поведінки правопорушника й обмеженні його особистих благ та інших правових інтересів (наприклад, морально-психологічний вплив такого заходу, як догана чи сувора догана).

4. Застосовується до правопорушника для досягнення певних цілей, хоча законодавство не закріплює такої мети нормативно (на відміну від чітко визначеної у ст. 23 КУпАП мети адміністративних стягнень). Крім того, у заходах впливу відсутній елемент кари, який присутній в адміністративних стягненнях.

5. Підставою застосування є адміністративний проступок. Аналізуючи ст. 13 КУпАП, правопорушення, за які неповнолітніх можна притягнути до відповідальності, умовно поділяються на три групи: а) правопорушення, за вчинення яких до неповнолітніх застосовуються заходи впливу, передбачені ст. 24-1 КУпАП; б) правопорушення, за вчинення яких неповнолітні підлягають адміністративній відповідальності на загальних підставах, або до зазначених осіб можуть бути застосовані заходи впливу; в) правопорушення, за вчинення яких неповнолітні підлягають адміністративній відповідальності виключно на загальних підставах.

Враховуючи вказані ознаки, можливо зазначити, що заходи впливу на неповнолітніх, як і адміністративні стягнення, є заходами адміністративної відповідальності. Але вони мають певні відмінності. До останніх В.О. Продаєвич відносить: 1) застосування адміністративного стягнення спричиняє виникнення стану, коли особа вважається такою, що протягом року притягувалася до адміністративної відповідальності; застосування ж заходів впливу таких правових наслідків не породжує; 2) елемент кари більш притаманний адміністративним стягненням, ніж заходам впливу на неповнолітніх; 3) заходи впливу на неповнолітніх застосовуються лише як заміна адміністративних стягнень [10, с. 199]. Крім того, заходи адміністративного впливу мають чітко виражений запобіжно-виховний характер, оскільки правильне та своєчасне застосування їх до неповнолітнього правопорушника дасть змогу виробити в нього почуття особистої відповідальності. Варто також зазначити, що адміністративно примусові заходи застосовуються не тільки до неповнолітніх, а й до їхніх батьків у разі неналежного виховання своїх дітей.

Враховуючи вищезазначене, заходи впливу, що застосовуються до неповнолітніх, – це особливий різновид заходів адміністративної відповідальності, що є державним осудом неправомірної поведінки особи, має запобіжно-виховний

характер і полягає в обмеженні особистих благ та інших правових інтересів неповнолітнього на основі принципу гуманності.

Однак викликає сумніви ефективність, дієвість передбачених у національному законодавстві заходів виховного впливу, оскільки вони ґрунтуються на психологічному, моральному факторі та тісно взаємопов'язані з рівнем правосвідомості, правової культури, морально-етичних настанов і ціннісних орієнтацій неповнолітнього. Тому доцільно було б переглянути заходи впливу на неповнолітніх, розглянути питання розширення кола чинних заходів впливу (наприклад, особливих вимог до поведінки неповнолітнього, використання певних форм дозвілля, заборона відвідувати певні місця тощо). А також доречним було б створення наглядових інстанцій для забезпечення реалізації цих заходів.

Так, наприклад, О.Л. Чернецький пропонує «переглянути перелік заходів впливу, які застосовуються до неповнолітніх. Зокрема, заходи дисциплінарної відповідальності варто замінити на такі заходи впливу, як: 1) оприлюднення інформації про вчинення адміністративного проступку неповнолітнім, що є формою зовнішнього осуду протиправної діяльності неповнолітнього; 2) обмеження дозвілля і встановлення особливих вимог до поведінки неповнолітнього, що полягатиме у забороні відвідування певних місць, використання певних форм дозвілля, зокрема пов'язаних з управлінням механічним транспортним засобом, обмеження перебування поза місцем проживання протягом певного часу доби, виїзду в інші місцевості без дозволу спеціалізованого державного органу, обов'язок з'являтися для реєстрації; 3) зобов'язання відвідувати навчальні програми правоохоронного спрямування зі встановленням днів, тривалості та часу початку і закінчення занять, а також установ; 4) громадські роботи, що полягають у виконанні правопорушником у вільний від роботи чи навчання час безоплатних суспільно корисних робіт» [12, с. 19].

Висновки

На сьогодні варто вказати на недостатній рівень нормативної регламентації інституту адміністративної відповідальності неповнолітніх, оскільки профілактичне значення заходів впливу, що застосовуються до них, як свідчить практика, незначне. Тому потрібно нормативно визначити поняття, мету заходів впливу, що застосовуються до неповнолітніх, а також правові наслідки застосування кожного із заходів, передбачити перелік правопорушень, за вчинення яких застосовуються заходи виховного впливу, та їх поняття, детально прописати процедуру застосування таких заходів. Варто поєднувати заходи правового характеру із заходами педагогічного, психологічного та медичного характеру.

Для систематизації нормативного закріплення адміністративної відповідальності неповнолітніх та її подальшого вдосконалення доцільно в КУпАП передбачити окрему главу «Адміністративна відповідальність неповно-

літніх», у якій необхідно розкрити: цілі адміністративної відповідальності неповнолітніх; функції суб'єктів, що мають право залучати до відповідальності неповнолітніх; види основних і додаткових заходів адміністративного впливу і процедури їх застосування; порядок звільнення неповнолітніх від адміністративної відповідальності; порядок притягнення до відповідальності батьків та осіб, які їх замінюють, за правопорушення, вчинені неповнолітніми. Також варто погодитись із думкою О.О. Кукшинової про необхідність виділення в окремий розділ особливостей провадження у справі про адміністративні правопорушення неповнолітніми, «у якому доцільно відобразити перелік правопорушень, за вчинення яких застосовуються заходи виховного впливу, та їх поняття» [7, с. 62].

Разом із тим законодавство повинно бути максимально гуманним до неповнолітніх правопорушників. Попередження є найефективнішим і найгуманнішим способом боротьби із правопорушеннями, є найефективнішим засобом скорочення кількості адміністративної дитячої деліктності. Також варто вживати найбільш ефективних методів і засобів боротьби з ними з огляду на невпинне зростання правопорушень серед зазначеної групи суб'єктів адміністративних правовідносин.

Список використаних джерел:

1. Додін Е.В. Административная деликтология / Е.В. Додін. – О.: АО БАХВА, 1997. – 112 с.
2. Стрельченко О.Г. Напрями попередження адміністративної деліктності неповнолітніх / О.Г. Стрельченко // Актуальні проблеми держави та права – 2014. – № 71. – С. 43–49.
3. Ковальчук Ю.І. Особливості адміністративної відповідальності неповнолітніх / Ю.І. Ковальчук // Право України. – 2003. – № 6. – С. 111–114.

В статтє выделены понятия, сущность и особенности административной ответственности несовершеннолетних, определены ее профилактические мероприятия, которые играют важную роль в предотвращении правонарушений. Анализируя научные взгляды отечественных и зарубежных ученых, раскрывается понятие административного принуждения. Обозначены его основные признаки.

Ключевые слова: административная ответственность, ответственность несовершеннолетних, предотвращения правонарушений, проступки несовершеннолетних, признаки административного принуждения, меры административно-правового принуждения.

The article singled out the concept, nature and characteristics of the administrative responsibility of minors, to its preventive measures, which play an important role in preventing violations. The compulsion opens up have been analysed. The basic signs of administrative compulsion are marked.

Key words: administrative responsibility, responsibility of minors, prevention of offenses, offenses of minors, measures of administrative – legal compulsion.

4. Про Національну програму «Діти України»: Указ Президента України від 18 січня 1996 р № 63/96 // Урядовий кур'єр від 25 січня 1996 р.

5. Конвенція про права дитини 1989 р. // Збірник міжнародних документів та нормативно-правових актів України з питань соціально-правового захисту дітей. – К.: Логос, 2001. – Ч. 1. – С. 42–63.

6. Про органи і служби у справах неповнолітніх та спеціальні установи для неповнолітніх: Закон України від 24 січня 1995 р. (ред. від 9 лютого 2017 р.) // Відомості Верховної Ради України. – 1995. – № 6. – Ст. 35.

7. Кукшинова О.О. Особливості адміністративної відповідальності неповнолітніх / О.О. Кукшинова // Митна справа. – 2015. – № 5(101). – С. 55–63.

8. Кодекс України про адміністративні правопорушення від 7 грудня 1984 р. // Відомості Верховної Ради УРСР. – 1984. – Дод. до № 51. – Ст. 1122.

9. Про сприяння соціальному становленню та розвитку молоді в Україні: Закон України від 5 лютого 1993 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1993. – № 16. – Ст. 167.

10. Продаєвич В.О. Місце адміністративної відповідальності в системі заходів адміністративного примусу: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: спец. 12.00.07 «Адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право» / В.О. Продаєвич. – К., 2007. – 20 с.

11. Ткаля О.В. Особливості заходів адміністративного впливу, що застосовуються до неповнолітніх / О.В. Ткаля // Новітні кримінально-правові дослідження – 2016: зб. наук. пр. / відп. ред. д-р юрид. наук, проф. О.В. Козаченко. – Миколаїв: Іліон, 2016. – С. 87–90.

12. Чернецький О.Л. Правове регулювання адміністративної відповідальності неповнолітніх в Україні: автореф. дис. ... канд. юрид. наук / О.Л. Чернецький. – Х.: Харківський нац. ун-т внутрішніх справ, 2008. – 22 с.